Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2026. Випуск 66, с. 128–137
Visnyk of the Lviv University. Series Philos.-Political Studies. Issue 66, p. 128–137

УДК 323:340.15:355.01:341.322.5(477)
DOI https://doi.org/10.30970/PPS.2026.66.15

ПОЛІТИКО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Геннадій Первий
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
Інститут гуманітарних і соціальних наук,
кафедра історії та політичної теорії
просп. Дмитра Яворницького, 19, 49005, м. Дніпро, Україна
https://orcid.org/0000-0003-0565-1091

Віталій Василенко
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
Інститут гуманітарних і соціальних наук,
кафедра історії та політичної теорії
просп. Дмитра Яворницького, 19, 49005, м. Дніпро, Україна
https://orcid.org/0000-0001-5639-4131

Олександр Рудік
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
Інститут гуманітарних і соціальних наук,
кафедра історії та політичної теорії
просп. Дмитра Яворницького, 19, 49005, м. Дніпро, Україна
https://orcid.org/0000-0001-5671-5476

У статті розглянуто питання досягнення достатнього рівня гуманітарної безпеки в умовах воєнного стану. Зокрема зазначено, що російсько-українська війна, що стала найбільшим воєнним конфліктом XXI століття у Європі, призвела до гуманітарної катастрофи в цілій низці регіонів України, особливо у прифронтовій зоні. Автори статті усвідомлюють, що перед українською державою і суспільством, а також для світової спільноти в цілому постало завдання гарантії гуманітарної безпеки небаченого раніше масштабу. У роботі залучено широке кола джерел та методів їх дослідження. Базою даного дослідження стали нормативні акти міжнародного та національного гуманітарного права, нормативно-правова база України, що регулює дотичні до гуманітарної допомоги питання, зокрема митного контролю, волонтерського руху тощо, а також значний масив наукової літератури. Методами дослідження стали як загальнонаукові методи аналізу та синтезу, групування та систематизації, так і спеціальні, що включали факторний аналіз, елементи контент-аналізу, операціоналізації тощо. У статті наголошується, що питання гуманітарної безпеки в надзвичайних умовах є складним випробуванням для світової спільноти. Визначено, що їх вирішення покладене на міжнародні гуманітарні місії, що здійснюються або спеціальними міжнародними організаціями, або за їх допомоги чи координації. Автори дійшли висновку, що діяльність таких структур і питання їх доцільності регулюється міжнародним гуманітарним правом, яке має можливості для формування правового поля, що сприймається всіма учасниками міжнародних відносин. В статті наголошується, що українською державою здійснено чимало кроків для оптимізації власного правового поля з питань реалізації гуманітарної безпеки. Тим не менше існує низка аспектів діяльності у сфері гуманітарної допомоги, що потребує подальшого удосконалення нормативно-правової бази України. В роботі досліджено існуючу практику діяльності національних та міжнародних гуманітарних місій в Україні,

© Г. Первий, В. Василенко, О. Рудік, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

аналіз показує нагальну необхідність запровадження міжсекторальної взаємодії або у вигляді створення структури, що взяла б на себе функцію модератора у цій сфері, або хоча б узгодження позицій і практичних дій всіх учасників забезпечення гуманітарної безпеки.

Ключові слова: російсько-українська війна, гуманітарна безпека, гуманітарна місія, історія гуманітарного права, міжнародне гуманітарне право, міжнародні гуманітарні організації, гуманітарна криза.

Вступ. Війна, за К. фон Клаузевіцем, є вирішенням політичних проблем іншими методами. Основними діючими особами у воєнних діях є комбатанти, однак регіони, де проходить лінія зіткнення, завжди являє зону гуманітарної катастрофи, яка змушує людей лишати свої домівки або переховуватися у спеціально підготовлених чи пристосованих сховищах, щоденно наражаючись на небезпеку. Російсько-українська війна продемонструвала злочинність російської влади і воєнних формувань. Весь світ був вражений кадрами злочинів, вчинених російськими військами в усіх населених пунктах, які були звільнені ЗСУ. Буча, Ірпінь, Ізюм стали символами жорстокості та свавілля російських військових. В умовах воєнних дій першочерговим завданням державних органів є забезпечення гуманітарного захисту, безпеки для мирних громадян. Ця тема, на жаль, є актуальною для України, як для державних структур, так і для громадянського суспільства.

Метою дослідження є визначення, на підставі аналізу світового досвіду, адміністративних та правових засад гуманітарної безпеки для України, особливостей взаємодії влади і громадянського суспільства на шляху пом'якшення наслідків воєнних дій на території країни і в зонах конфлікту.

Огляд літературних джерел. Будь-який воєнний конфлікт, безвідносно до його локалізації, тягне за собою гуманітарні виклики та ризики для мирного населення, силою обставин втягнутого у воєнні дії. Масштабність і значимість задач гуманітарної кризи породжує значний інтерес науковців до цієї проблеми. Наявна література охоплює низку аспектів проблеми: від загальнофілософського погляду на проблему гуманітарної безпеки до прикладних аспектів організації доступу до гуманітарних послуг для населення, що потребує цивільного захисту.

Окрема увага науковців прикута до проблеми визначення гуманітарних ризиків, оцінки їх впливу на соціальне середовище. Так, робота А. Гідеро [1], одного з відомих дослідників питання гуманітарного захисту, присвячена дослідженню ризиків у гуманітарній сфері, їхньому вимірюванню та пошуку методів їх запобігання. Матеріалом для дослідження стали кейси госпіталів у зонах підвищеної гуманітарної небезпеки: Афганістані, Сирії та Ємені. Серед чинників, що складають загрозу для гуманітарних місій, автором визначені такі: позиція самих постраждалих, дії органів державної влади, зокрема органів місцевого самоврядування, реакція інших організацій, зокрема НГО, логістика, варіативність ризиків тощо.

Публікація Г. Олсена з колегами [2] стосується питання гуманітарної кризи, її визначення, ступеню інтенсивності та чинників, що визначають порядок і зміст надання гуманітарної допомоги. Автори стверджують, що активність втручання міжнародних організацій у гуманітарну кризу, що панує у країні, залежить від низки обставин, зокрема, поінформованості світової спільноти про зміст і ступінь гуманітарної кризи; позиції уряду країни, охопленої гуманітарною кризою, а також сили НГО і представництв міжнародних організацій. Звертаємо увагу на першу позицію, коли PR-акції щодо кризи можуть не лише привернути увагу світової спільноти до проблеми, а й детермінувати ступінь впливу світового співтовариства.

Питання правового регулювання різних аспектів надання гуманітарної допомоги розглядається у дослідженні С. Мушенка та А. Замриги [3]. В роботі вказані міжнародні організації, що здійснюють міжнародну гуманітарну допомогу, проаналізовані умови її надання, викладені практичні аспекти міжнародної гуманітарної діяльності і ризики, що перед нею постають. Стаття С. Мушенка [4] торкається питання адміністрування гуманітарної допомоги в Україні. Проаналізовані повноваження органів влади у застосуванні норм міжнародного права, практичні аспекти діяльності органів влади у прийнятті та використанні гуманітарної допомоги. В роботі висвітлюються також аспекти розвитку національної системи права з точки зору імплементації міжнародних норм права, зокрема, окреслюється коло державних структур, що відповідальні за правові та практичні аспекти взаємодії з міжнародними гуманітарними організаціями. Звертаємо увагу на висвітлення питань адміністрування гуманітарної допомоги на всіх рівнях влади, зокрема в органах місцевого самоврядування.

Нормативно-правове регулювання міжнародної гуманітарної допомоги проаналізоване у роботі В. Галія [5]. Стаття аналізує норми національного права України у сфері прийняття та використання гуманітарної допомоги, а також нормативно-правові акти органів державної влади, зокрема Постанови Кабінету Міністрів України. Це одна з небагатьох публікацій українських науковців, що містить ґрунтовний аналіз нормативно-правового регулювання питань надання гуманітарної допомоги, в тому числі міжнародної.

Питання нормативно-правової бази міжнародного гуманітарного права проаналізовані у ґрунтовній публікації Х. Хайдера [11]. Визначено і досліджено джерела міжнародного гуманітарного права, в тому числі нормативних актів міжнародних організацій, зокрема Міжнародного Червоного Хреста. В роботі зроблено наголос на тому, що дослідження Міжнародного комітету Червоного Хреста (МКЧХ) щодо МГП та звичаєвого права свідчить про те, що більшість норм, закріплених у договірному праві, отримали широке визнання та мали далекосяжний вплив на практику. Таким чином, вони мають силу звичаєвого права.

Застосування звичаєвого міжнародного права має особливо важливе значення для неміжнародних збройних конфліктів, оскільки договірне право у цій галузі залишається обмеженим.

Наукова спільнота активно досліджує прикладні аспекти проблеми гуманітарної безпеки та гуманітарної допомоги. А. Шнейкер [6] аналізує особливості взаємодії міжнародних гуманітарних організацій з місцевими НГО. В роботі вказується на складний характер взаємодії міжнародних структур та місцевих НГО, де можуть мати випадки відвертої конкуренції або тісної співпраці. Стаття базується на 22 експертних інтерв'ю, які демонструють, з одного боку, значення такої взаємодії, а з іншого – наявність локальних кейсів, що свідчать про відсутність уніфікації характеру кооперації в кожному реальному випадку. В. Болеттіно [7] торкається проблеми безпеки для самих носіїв гуманітарної допомоги. Він наголошує на тому, що діяльність агентів гуманітарної допомоги часто відбувається в жорстких умовах небезпечного соціального оточення. Працівники гуманітарних місій регулярно стикаються з реальною небезпекою для життя, здоров'я, в тому числі психічного. Чинниками, що посилюють дану ситуацію, є відсутність професійних стандартів безпеки, недостатній рівень координації середовища, в якому діють гуманітарні місії [8]. Зростання кількості гуманітарних організацій лише ускладнює проблему безпеки під час здійснення гуманітарних акцій. Робота Д. Тін та ін. [9] стосується гуманітарної кризи у російсько-українській війні. В ній вказується на наявність реальних прямих і непрямих загроз для всіх учасників гуманітарних місій, в тому числі і для представників національних НГО. Автори наполягають на необхідності навчання з обізнаності про загрози в рамках підготовки до розгортання. Емпіричним матеріалом стали результати опитування представників 22 НГО, які надавали гуманітарну допомогу в зоні конфлікту або на території України.

Тема адміністративного та оперативного вирішення проблем допуску гуманітарних організацій в зону надзвичайної ситуації стала предметом дослідження П. Візе з колегами [10]. В статті наголошується на потребах вести перемовини з учасниками воєнного конфлікту чи іншого випадку надзвичайної ситуації для того, щоб попередити виклики, які постають перед структурами, що надають гуманітарну допомогу. В умовах застосування зброї, випадках масового насильства доступ до постраждалого населення, а також безпека персоналу гуманітарних місій є лише результатом успішного переговорного процесу.

Підводячи підсумки аналізу літературних джерел, зазначимо, що науковці приділяють велику увагу питанням правового та адміністративного забезпечення гарантій життя та здоров'я представників гуманітарних місій, а також різним аспектам ефективності діяльності національних та міжнародних структур, що надають гуманітарну допомогу в зонах воєнного протистояння чи надзвичайної ситуації. Автори численних досліджень з проблеми, що стала об'єктом нашої наукової розвідки, наголошують на різних складових успіху гуманітарних місій: ретельній підготовці до гуманітарних операцій; врахуванні обставин та особливостей сфери застосування гуманітарних зусиль; налагодження міжсекторальної взаємодії на національному та міжнародному рівнях.

Методи дослідження. Багаторівнева проблема вимагала залучення широкого кола джерел та методів їх дослідження. Базою дослідження стали нормативні акти міжнародного та національного гуманітарного права, нормативно-правова база України, що регулює дотичні до гуманітарної допомоги питання, зокрема митного контролю, волонтерського руху тощо, а також значний масив наукової літератури. Методами дослідження стали як загальнонаукові методи аналізу та синтезу, групування та систематизації, так і спеціальні, що включали факторний аналіз, елементи контент-аналізу, операціоналізації тощо.

Результати дослідження. Воєнний конфлікт завжди породжує гуманітарну кризу. Ця ситуація може бути подолана лише за доброї волі обох воюючих сторін, що в умовах гострого воєнного протистояння майже неможливо забезпечити. Кожен з учасників конфлікту звинувачуватиме протилежну сторону у порушенні норм і правил ведення війни. В даних умовах треба спиратися на правову базу міжнародного права, виконувати яке зобов'язалися комбатанти обох сторін. Відповідно є нагальна потреба проаналізувати норми міжнародного права, які можуть бути застосовані для регулювання гуманітарної допомоги в російсько-українській війні.

Базовими нормами міжнародного гуманітарного права є положення Женевської конвенції, зокрема Женевські конвенції 1949 р. та додаткові протоколи до них від 1977 р. Має місце також звичаєве право, що є результатом тривалого процесу вирішення гуманітарних питань під час численних воєнних конфліктів. Х. Хайдер [11] наводить джерела міжнародного гуманітарного права (далі – МГП) та особливості його застосування у конкретних прикладах. Так, він зазначає, що є джерела публічного та звичаєвого права, що регулюють свої сфери соціальних відносин в умовах надзвичайних ситуацій. Наведемо деякі з цих норм у таблиці 1.

Як видно з матеріалів таблиці, у світі існує розгалужена система МГП, яка регулює основні аспекти воєнного протистояння, захисту населення у надзвичайних ситуаціях. На жаль, Росія нехтує базовими нормами МГП, а жодних важелів примусу її до їх виконання не простежується. Навіть початa кримінальна справа щодо провідних посадовців РФ, включаючи самого президента, не має практичної реалізації, оскільки правозахисна діяльність міжнародних органів, покликаних втілювати МГП, не має можливості притягти злісного порушника до відповідальності за порушення самих принципів міжнародного права, незважаючи на те, що порушення гуманітарного права під час воєнного конфлікту є кримінальним злочином, що має тягти за собою кримінальну відповідальність. На думку М. Тараненка [12],

Таблиця 1

Джерела МГП та області їх застосування

Мета застосування	Джерело права	Основні положення
Захист осіб та майна, які постраждали (або можуть постраждати) від збройного конфлікту Обмеження права сторін конфлікту використовувати методи та засоби ведення війни на свій вибір Діє лише в ситуаціях збройного конфлікту Застосовується до всіх сторін конфлікту.	Ключові договори: – Гаазька конвенція 1907 року – Чотири Женевські конвенції 1949 року (ЖК) – Додаткові протоколи I та II 1977 року (АРІ та АРІ II) Міжнародне звичаєве право: викладене/зазначене у дослідженні Міжнародного комітету Червоного Хреста 2005 року щодо звичаєвого МГП Загальні принципи права: норми jus cogens, такі, як заборони геноциду та катувань Судові рішення та вчення: різні рішення міжнародних судових органів та консультативні висновки, зокрема Міжнародного Суду.	Принципи розмежування; необхідності та пропорційності; гуманного ставлення; недискримінації Зобов'язує окупаційну державу забезпечити населення на окупованій території предметами першої необхідності (наприклад, продовольством, медикаментами та медичним приладдям і послугами) В інших міжнародних та внутрішніх збройних конфліктах дії з надання допомоги «здійснюються», але за згодою держав-учасниць. Точаться дебати щодо того, чи потрібна згода за всіх обставин Забороняє навмисне голодування цивільного населення як метод ведення війни Зобов'язує держави забезпечувати повагу та захист працівників гуманітарних організацій Правила доступу до постраждалого населення та надання гуманітарної допомоги в міжнародних збройних конфліктах (наприклад, в'їзд персоналу, митне оформлення, оподаткування допомоги) Правила щодо вразливих груп: передбачають як недискримінацію, так і позитивні заходи.
Зобов'язання та обов'язки держав поважати, захищати та виконувати права людини осіб, які перебувають під їхньою юрисдикцією Діє в мирний час та під час збройних конфліктів, криз та стихійних лих Застосовується до держав, але надає особам певні прямі права Керівні принципи/регіональні договори для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) надають захист та допомогу ВПО	Ключові договори: – Міжнародні пакти про громадянські та політичні права (МПГПП) та економічні, соціальні та культурні права 1966 року (МПЕСКП) – Конвенція про запобігання та покарання геноциду 1948 року – Інші міжнародні договори, такі, як Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок (КЛДЖ) 1979 року, та регіональні договори, такі, як регіональні конвенції про ВПО Міжнародне звичаєве право	Політичні права, що охороняються, включають право на життя, свободу від катувань, свободу пересування тощо Економічні та соціальні права, що охороняються, включають право на харчування, житло, одяг, охорону здоров'я, засоби до існування, належний рівень життя тощо Немає чіткого посилання на міжнародну гуманітарну допомогу Дозволяє державам відступати від певних громадянських та політичних прав у часи надзвичайного стану у державному секторі, який загрожує нації (включаючи війну), дотримуючись певних процедур. Однак є певні права (наприклад, право на життя), від яких не допускається жодний відступ

Джерело: [11].

до кримінальних злочинів треба віднести перешкоджання діяльності гуманітарних місій та блокування їх доступу на території, де є ознаки гуманітарної катастрофи.

Звернемо увагу на норми МГП, викладені у документах ООН. Статут ООН та численні резолюції цієї організації визначають базові норми МГП, зокрема, поняття та особливості суверенітету держави, визначення та уточнення прав людини, зобов'язання держави дотримуватись міжнародних правових норм забезпечення прав людини у національному законодавстві і практичній діяльності [13]. Документи ООН встановлюють, що у випадку неможливості або небажання держави забезпечити основні потреби власного населення, держава має прийняти гуманітарну допомогу від третіх сторін [14]. Ключовим в даній нормі є неупередженість такої допомоги.

В. Галій [5] аналізує джерела українського гуманітарного права, вважаючи базовим документом Закон України «Про гуманітарну допомогу» [15]. Він вказує на тісний зв'язок українського національного та міжнародного права, гнучкий характер правових норм України, врахування зростаючих обсягів гуманітарної допомоги, каналів її надання, включаючи міжнародні гуманітарні місії. Тим не менше, у національному законодавстві все ще є прогалини, які ускладнюють контроль над матеріальними ресурсами гуманітарного спрямування, створюють неоднозначні ситуації з гуманітарними вантажами на митному кордоні. Окреме питання, що не набуло ще достатнього правового забезпечення, стосується гуманітарних волонтерів, які не мають в Україні офіційного статусу, що значно ускладнює їхню діяльність. Важливою проблемою є доступ гуманітарних місій на тимчасово окуповані території, що потерпають від російського панування і часто стають зоною гуманітарної катастрофи. Українська сторона не може вплинути на вирішення цієї проблеми, а російська регулярно блокує діяльність міжнародних гуманітарних місій, оскільки зараховує їх до іноземних агентів.

С. Мушенок [16] наводить приклади проблем людей з особливими потребами на тимчасово окупованих територіях, серед яких: руйнування ланцюжків надання послуг, в тому числі медичної реабілітації, обмежений доступ до житла, притулків тощо. В. Непіпенко [18] порушує цікаву проблему, що, на нашу думку, заслуговує окремого розгляду: гуманітарна місія священників (капеланів) в українському війську. Потреба душпастирської опіки мотивується потребами виховання військовослужбовців і задоволення релігійних запитів віруючих. Авторка наводить приклади волонтерської діяльності капеланів, необхідність організувати їхню гуманітарну місію, що трансформувалася у громадську організацію «Українське капеланство», покликану не лише забезпечити капеланську діяльність у лавах Збройних Сил, а й упорядкувати надання капеланами гуманітарної допомоги.

Реальною загрозою для діяльності гуманітарних місій є небезпека для самих працівників гуманітарних організацій. Є непоодинокі випадки обстрілів гуманітарних осередків, викрадення працівників Червоного Хреста, моральний тиск на представників гуманітарних місій. Вирішити цю проблему за умови селективного ставлення російської окупаційної адміністрації до норм МГП засобами світової практики гуманітарного захисту неможливо. В даному аспекті велике значення має застосування світового досвіду діяльності в зонах воєнного конфлікту, коли персонал перед початком роботи має пройти ґрунтовну підготовку, а сам менеджмент гуманітарних місій повинен враховувати всі обставини своєї діяльності у зоні підвищеного ризику [17].

Резюмуючи результати дослідження, зазначимо, що 12 років війни, зокрема 4 роки повномасштабної агресії РФ проти України, породили цілий комплекс проблем, що стосуються гуманітарної катастрофи в зоні бойових дій, щодо тимчасово переміщених осіб та тих громадян України, що опинилися на тимчасово окупованій території.

Дискусія. Протягом років російсько-української війни потреба втілення гуманітарної безпеки в умовах гострого воєнного протистояння була реалізована шляхом активного дослідження міжнародного досвіду гуманітарних місій, узгодження МГП та національного права у сфері гуманітарної допомоги. Було втілено чимало ініціатив як національного, так і світового рівня. В Україні діють численні гуманітарні місії, покликані надати необхідний захист населенню, що потребує допомоги. Разом з тим накопичилися численні проблеми, які потребують нагального вирішення. Серед них: регулярні складнощі перетину гуманітарними вантажами митного кордону України, випадки розкрадання гуманітарної допомоги або її «зависання» нерозподіленою на складах, що періодично стають об'єктами ракетних і дронових ударів з боку Росії, непоодинокі випадки нападів на представників гуманітарних місій, відсутність універсального підходу до роботи з тимчасово переміщеними особами. Слід зазначити, що вирішення одних питань породжує комплекс нових, які раніше не були предметом підвищеного інтересу.

Нам вбачається, що в Україні назріла нагальна потреба у запровадженні універсальних принципів і підходів до міжсекторальної взаємодії всіх учасників процесу надання гуманітарного супроводу і захисту. М. Амрі з колегами [19] визначили умови для такої взаємодії: 1) системи для зв'язку та залученої комунікації; 2) політичне лідерство; 3) спільне бачення або спільні цілі (взаємовигідні стратегії); 4) освіта та доступ до інформації та 5) фінансування. Сенс міжсекторального підходу до організації гуманітарної допомоги полягає у наступних аспектах:

1) розуміння глибини проблеми, що детермінує надання гуманітарної допомоги;

2) усвідомлення потреб різних груп населення, щоб диверсифікувати гуманітарну допомогу у відповідності до запитів окремих груп людей, спеціально для тих, хто має особливі потреби;

3) узгодження дій різних організацій, установ, закладів, покликаних виконувати одну місію задля уникнення дублювання функцій, або адміністративних провалів, коли важливі проблеми залишаються поза увагою менеджменту гуманітарної місії;

4) врахування особливостей організаційної форми та рівня компетенції всіх учасників гуманітарної безпеки, в тому числі і організацій, що тимчасово не мають жодного правового статусу;

5) координації фінансових потоків, звітності за розподіл гуманітарної допомоги, налагодження контактів з органами влади, місцевим самоврядуванням тощо;

6) налагодження стійкої координації всіх учасників гуманітарного процесу з точки зору намагання забезпечити універсальні підходи до звітності та послідовності дій.

Г. Григоров [20] пропонує покладати завдання міжсекторальної кооперації на спеціальну організацію, подібну до CIMIC (Civil-Military Cooperation). На його думку, роль цієї «парасолькової» установи полягає в забезпеченні тісної взаємодії з громадськими організаціями, національними урядами та місцевими органами влади, щоб зрозуміти місії, цілі, завдання та способи роботи різних учасників гуманітарної операції з метою підвищення її ефективності. Ми цілком погоджуємося з позицією Григорова, однак маємо сумнів щодо можливості створення такої авторитетної установи, щоб усі учасники процесу реалізації політики гуманітарної безпеки у російсько-українській війні однаково погодилися б на її керівну роль у цьому процесі. На жаль, у галузі міжнародного права і світової політики немає такої структури, яка стала б керівником міжсекторальної взаємодії різних акторів гуманітарного процесу, включаючи й неформальні організації та волонтерські рухи, що не мають офіційного статусу. Тим не менше обставини аналізованої гуманітарної кризи та неузгодженість дій учасників боротьби з нею ставлять на порядок денний проблему

створення таких структур, або спільних заходів: симпозіумів, конференцій, семінарів із залученням всіх зацікавлених сторін для організації міжсекторальної взаємодії.

Висновки. Російсько-українська війна стала для Європи складним випробуванням у багатьох сферах міжнародних відносин, у тому числі і у різних аспектах гуманітарної кризи і пошуку шляхів її подолання. Світова практика дає чимало позитивних кейсів надання гуманітарної допомоги, в тому числі й міжнародними організаціями. Використання цього досвіду має велике значення для ефективної політики забезпечення гуманітарної безпеки для громадян України, в тому числі для тих, хто опинився на тимчасово окупованій території.

Науковий аналіз практики діяльності різних організацій, що надають гуманітарну допомогу, свідчить про наявні позитивні результати у вигляді узгодженої політики щодо спільної діяльності заради кінцевої мети – гарантії гуманітарної безпеки для всіх українців. Тим не менше наявний значний комплекс проблем, що потребує подальшого вдосконалення. Серед них – оптимізація правової бази гуманітарної допомоги, подолання негативних тенденцій у діяльності гуманітарних місій, налагодження взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування.

Вирішення нагальних проблем у сфері гуманітарної безпеки вбачається на шляху запровадження міжсекторальної взаємодії, або через створення організації, що візьме на себе функції модератора гуманітарних місій в Україні. У випадку, якщо такої авторитетної організації створити не вдасться, сприяти формуванню своєрідного пулу з провідних установ, організацій, в тому числі і неформальних учасників гуманітарних місій. Не останню роль у координації зусиль з питань гуманітарної безпеки може відігравати залучення військових, зокрема військових капеланів у загальний процес гуманітарної допомоги.

Список використаної літератури

1. Guidero A. Humanitarian (in)security: risk management in complex settings. *Disasters*. 2022. 46(1). P. 162–184. DOI: https://doi.org/10.1111/disa.12457.
2. Olsen G. R., Carstensen N., Høyen, K. Humanitarian crises: what determines the level of emergency assistance? Media coverage, donor interests and the aid business. *Disasters*. 2003. 27(2). P. 109–126. DOI: https://doi.org/10.1111/1467-7717.00223.
3. Zamryha A. V., Mushenok S. I. International humanitarian assistance: international practice of providing humanitarian aid. *Kyivskyi chasopys prava*. 2025. No 4. P. 189–193. DOI: https://doi.org/10.32782/klj/2025.4.28.
4. Mushenok S. I. Problems of providing humanitarian aid in Ukraine: practical aspects. *Kyivskyi chasopys prava*. 2024. No 3. P. 158–162. DOI: https://doi.org/10.32782/klj/2024.3.23.
5. Halii V. I. Intehratsiini protsesy ta normatyvno-pravove rehuliuvannia postuplennia humanitarnoi dopomohy u sferi natsionalnoi bezpeky ta oborony. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2024. № 62. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-93.
6. Schneiker A. Why trust you? Security cooperation within humanitarian NGO networks. *Disasters*. 2020. 44(1), 25–43. DOI: https://doi.org/10.1111/disa.12363.
7. Bollettino V. Understanding the security management practices of humanitarian organizations. *Disasters*. 2008. 32(2). P. 263–279. DOI: https://doi.org/10.1111/j.1467-7717.2008.01038.x.
8. Morokuma N., Chiu C. H. Trends and Characteristics of Security Incidents Involving Aid Workers in Health Care Settings: A 20-Year Review. *Prehospital and disaster medicine*. 2019. 34(3). P. 265–273. DOI: https://doi.org/10.1017/S1049023X19004333.
9. Tin D., Davis T., Hata R., Court M., Issa F., Hart A., Voskanyan A., Ciottone G. Threat awareness training for non-governmental organizations deploying humanitarian aid workers into conflict environments. *The American journal of emergency medicine*. 2023. 66. P. 161–163. DOI: https://doi.org/10.1016/j.ajem.2023.01.018.

10. Wise P., Shiel A., Southard N. et al. The political and security dimensions of the humanitarian health response to violent conflict. *The Lancet*. 2021. 397(10273). P. 511–521. URL: https://www.thelancet.com/article/S0140-6736(21)00130-6/fulltext (Last accessed: 18.08.2026).
11. Haider H. International legal frameworks for humanitarian action: Topic guide. 2013. Birmingham, UK: GSDRC, University of Birmingham. URL: https://reliefweb.int/report/world/international-legal-frameworks-humanitarian-action-topic-guide (Last accessed: 18.08.2026).
12. Taranenko M. M., Pravosud A. O., Ustymenko V. D. International legal aspects of providing humanitarian aid in armed conflict areas. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: yurydychni nauky*. 2025. Vol. 36(75). P. 166–172. DOI: https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.3/26.
13. Strengthening of the Coordination of humanitarian emergency assistance of the United Nations. NGA Resolution 46/182 (19 December 1991); UNHCR, Guiding Principles on Internal Displacement, E/CN.4/1998/53/Add.2 (11 Feb 1998), para. 4 and Principles 3(1) and 25(1). URL: https://digitallibrary.un.org/record/135197?v=pdf (Last accessed: 18.08.2026).
14. 2020 Commentary on Common Article 3 of Geneva Convention III. ICRC. Paras 874–875. URL: https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciii-1949/article-3/commentary/2020 (Last accessed: 18.08.2026).
15. Pro humanitarnu dopomohu: Zakon Ukrainy vid 22.10.1999 № 1192-XIV: stanom na 18 hrud. 2024 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text (Last accessed: 18.08.2026.
16. Mushenok S. I. Problemy nadannia humanitarnoi dopomohy v Ukraini: praktychni aspekty. *Kyivskyi chasopys prava*. 2024. № 3. S. 158–162. DOI: https://doi.org/10.32782/klj/2024.3.23.
17. Stoddard A. et al. Out of Reach: How Insecurity Prevents Humanitarian Aid from Accessing the Neediest. Stability: *International Journal of Security & Development*. 2017. 6(1): 1. P. 1–25. DOI: https://doi.org/10.5334/sta.506.
18. Nepipenko L. P. Viiskovi sviashchenyky (kapelany) u suchasnii Ukraini. *Chest i zakon*. 2015. № 2 (53). P. 72–78. DOI: https://doi.org/10.30970/PPS.2022.43.16.
19. Amri M., Chatur A., O'Campo P. (2022). An umbrella review of intersectoral and multisectoral approaches to health policy. *Social Science & Medicine*. 2022. Vol. 315. 115469. DOI: https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2022.115469.
20. Grigorov G. Improving coordination, interaction and cooperation in humanitarian aid operations. *International Conference Knowledge-Based Organization*. 2017. Vol. XXIII. No 1. P. 124–129. DOI: 10.1515/kbo-2017-0019.

POLITICAL AND LEGAL ENSURANCE OF HUMANITARIAN SECURITY IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Gennadii Pervyi
Dnipro University of Technology,
Institute of Human and Social Sciences,
Department of History and Political Theory
Dmytro Yavornytskyi Ave., 19, 49005, Dnipro, Ukraine
https://orcid.org/0000-0003-0565-1091

Vasylenko Vitalii
Dnipro University of Technology,
Institute of Human and Social Sciences,
Department of History and Political Theory
Dmytro Yavornytskyi Ave., 19, 49005, Dnipro, Ukraine
https://orcid.org/0000-0001-5639-4131

Oleksandr Rudik
Dnipro University of Technology,
Institute of Human and Social Sciences,
Department of History and Political Theory
Dmytro Yavornytskyi Ave., 19, 49005, Dnipro, Ukraine
https://orcid.org/0000-0001-5671-5476

The article considers the issue of achieving a sufficient level of humanitarian security under martial law. In particular, it is noted that the Russian-Ukrainian war, which became the largest military conflict of the 21st century in Europe, led to a humanitarian catastrophe in a number of regions of Ukraine, especially in the frontline zone. The authors of the article realize that the Ukrainian state and society, as well as the world community as a whole, are faced with the task of guaranteeing humanitarian security of an unprecedented scale. The work involves a wide range of sources and methods of their research. The basis of this study were regulatory acts of international and national humanitarian law, the regulatory and legal framework of Ukraine, which regulates issues related to humanitarian aid, in particular customs control, volunteer movement, etc., as well as a significant body of scientific literature. The research methods were both general scientific methods of analysis and synthesis, grouping and systematization, and special ones, which included factor analysis, elements of content analysis, operationalization, etc. The article emphasizes that the issue of humanitarian security in emergency conditions is a difficult test for the world community. It is determined that their solution is entrusted to international humanitarian missions, which are carried out either by special international organizations, or with their assistance or coordination. The authors concluded that the activities of such structures and the question of their expediency are regulated by international humanitarian law, which has the potential to form a legal field that is perceived by all participants in international relations. The article emphasizes that the Ukrainian state has taken many steps to optimize its own legal field on the implementation of humanitarian security. Nevertheless, there are a number of aspects of activity in the field of humanitarian assistance that require further improvement of the regulatory and legal framework of Ukraine. The paper examines the existing practice of national and international humanitarian missions in Ukraine, the analysis shows the urgent need to introduce intersectoral interaction either in the form of creating a structure that would assume the function of a moderator in this area, or at least coordinating the positions and practical actions of all participants in ensuring humanitarian security.

Key words: Russian-Ukrainian war, humanitarian security, humanitarian mission, history of humanitarian law, international humanitarian law, international humanitarian organizations, humanitarian crisis.

Дата першого надходження статті до видання: 19.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 09.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026